

Wandeltochten 5 ½, 17 & 28 km 70 jaar bevrijding

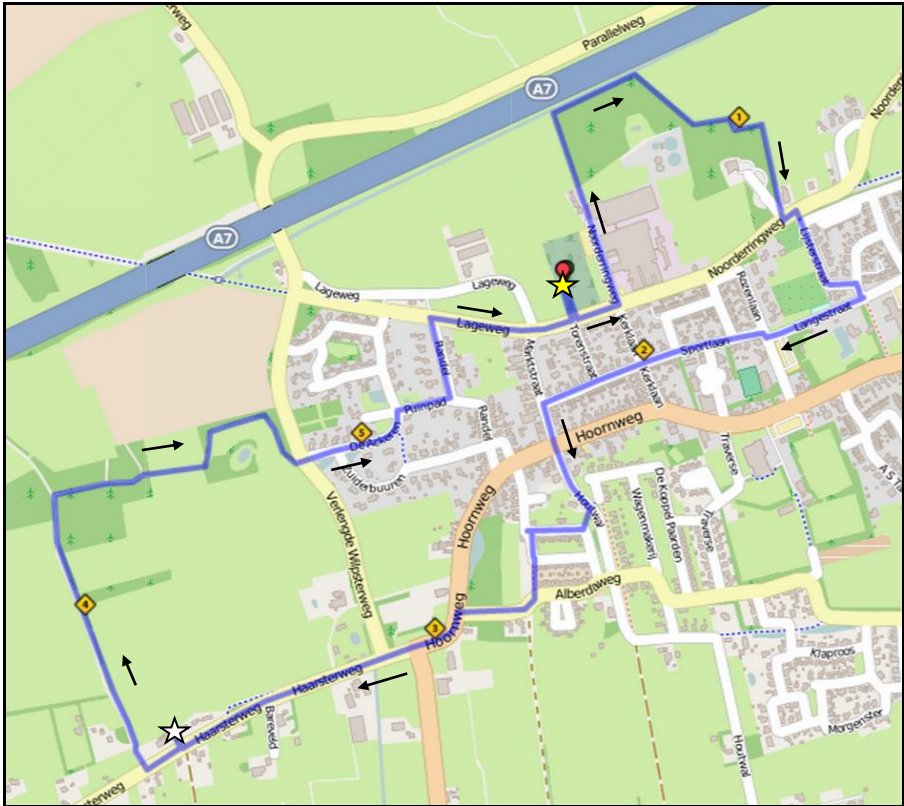
Drie wandeltochten in de omgeving van Marum

Uitgezet en georganiseerd door de Stichting Oranjecomité en
Bevrijdingsfeesten Marum

Overzichtsk kaartjes

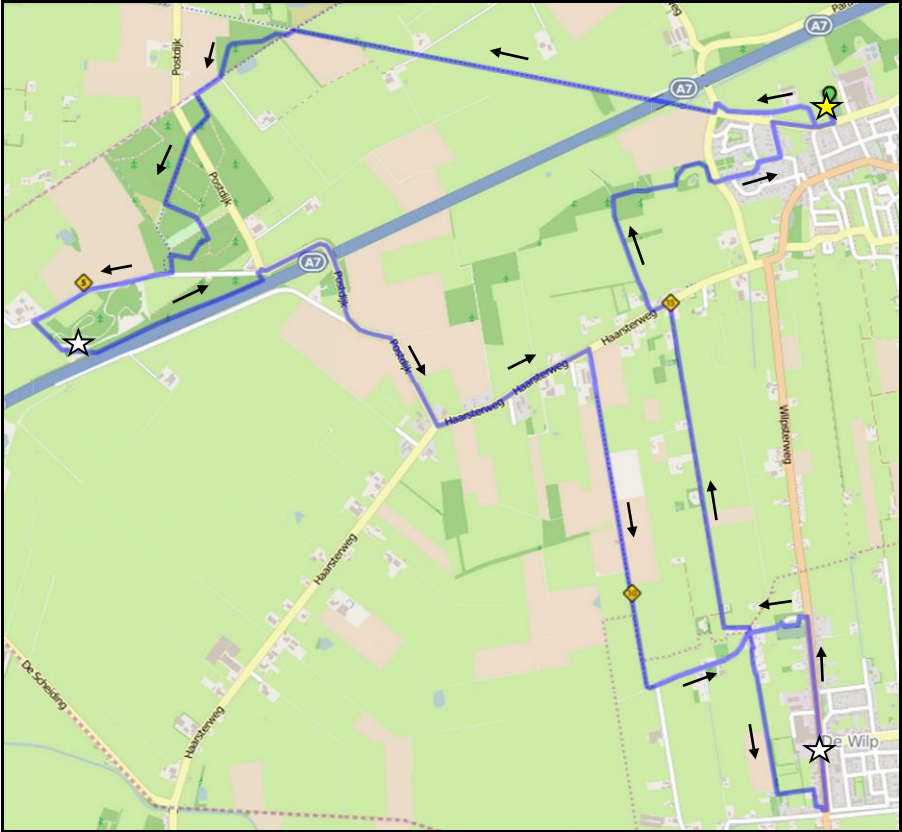
5 ½ km

★ = begin/eindpunt

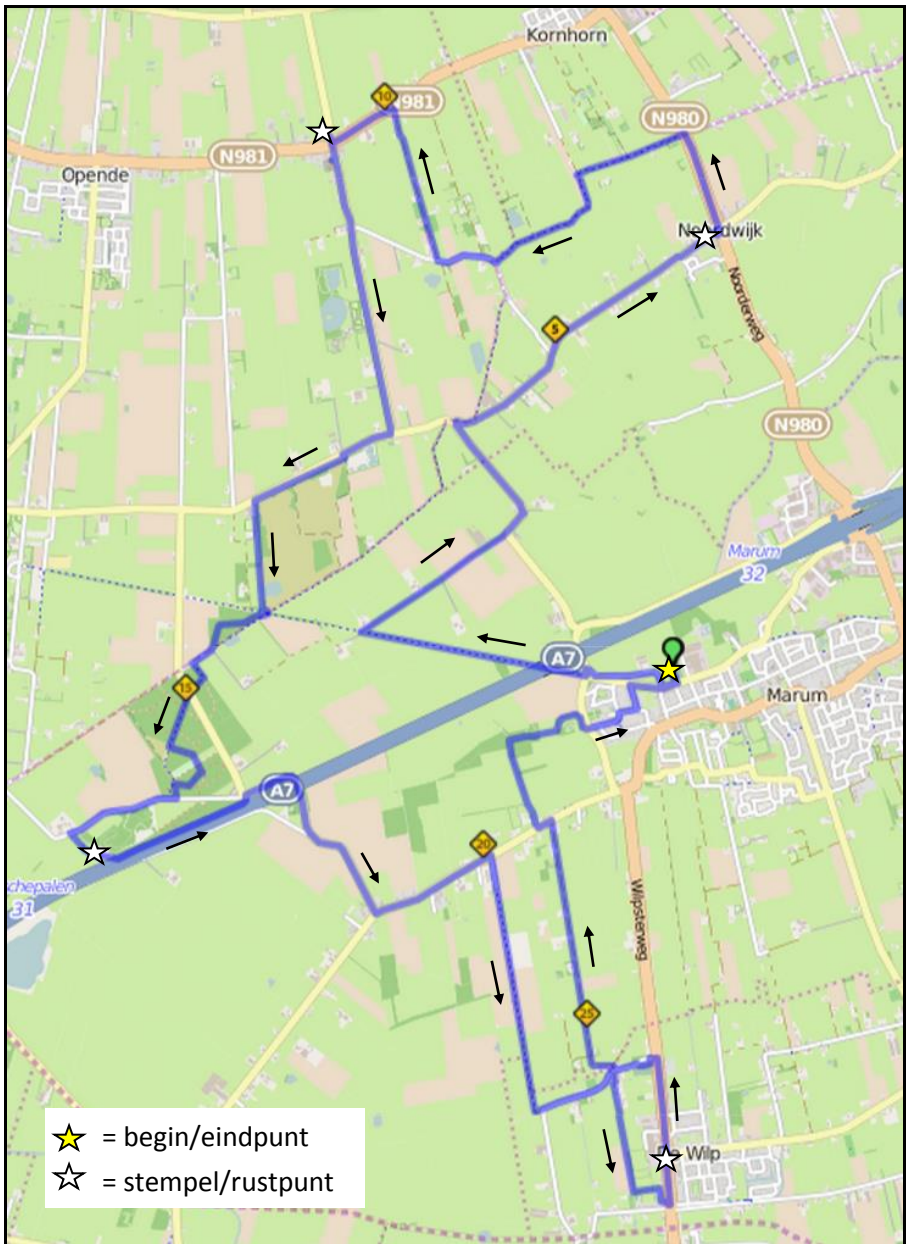
☆ = stempel/rustpunt

17 km

- ★ = begin/eindpunt
- ☆ = stempel/rustpunt

28 km

*Wees voorzichtig bij het oversteken van wegen,
houd u aan de verkeersregels. U loopt op eigen risico.*

Route 5 ½ km (oranje pijlen met rode band volgen)

- 1 Start bij Romaanse kerk. Kerk verlaten. Hierbij komt u langs het 1e monument. Aan het eind van het pad LA en achter de bomen naar 1e weg LA (langs parkeerplaats en zuivelfabriek).
- 2 Bij groen hek weg vervolgen over parkeerplaats en route vervolgen langs woning.
- 3 Verharde weg gaat over in graspad. Dit pad steeds aan de buitenzijde van het bos blijven volgen
- 4 Einde pad Noorderringweg oversteken (LET OP)
- 5 Graspad achter de bomen volgen en 1e pad RA en Rechtdoor lopen (Lijsterstraat)
- 6 Einde weg RA en bijna direct weer bij einde weg RA (langs zwembad lopen)
- 7 Einde weg RA en met bocht naar links meegaan (Sportlaan)
- 8 Sportlaan wordt Westerhoflaan en einde weg LA (Marktstraat)
- 9 Hoornweg oversteken (Houtwal) (LET OP)
- 10 Bij bruggetje en voor huisnummer 3 RA
- 11 Einde fietspad RA
- 12 1e weg LA (Faberstocht)
- 13 In bocht het voetpad rechtdoor volgen (langs fietscrossbaan)
- 14 Einde voetpad RA
- 15 Einde voetpad LA en voor bocht Hoornweg oversteken (LET OP)
- 16 Fietspad blijven volgen (Verlengde Wilpsterweg oversteken, LET OP)
- 17 Bij huisnummer 5 Rust en Stempelpost.
- 18 Na rust het fietspad langs Haarsterweg vervolgen en 1e pad RA
- 19 Bij klaphek aan rechterzijde hier door heen gaan en pad volgen
- 20 Langs de zitbank naar de Verlengde Wilpsterweg.
- 21 Deze weg oversteken (LET OP) en rechtdoor (De Ackeren)
- 22 Na huisnummer 18 RA (graspad)
- 23 Einde pad LA
- 24 Bij fietspad RA en dit pad volgen tot de Marktstraat deze oversteken en naar de finish bij de Romaanse Kerk. Voordat u gaat afstempelen kunt u nog het laatste monument bezoeken (volg de pijlen)

Route 17 km (oranje pijlen met witte band volgen)

- 1 Start bij Romaanse kerk. Kerk verlaten en u komt langs het 1e monument en aan het eind van het pad, RA en 1e weg RA (Lageweg)
- 2 Einde weg LA en direct weer RA, schelpenpad (Natuurpad). Hier komt u langs het 2e monument
- 3 Op 1e kruising Rechtdoor (splitsing met de 25 km)
- 4 Bij het fietspad LA gaan. (bij fietsknooppunt 80). De route gaat hier verder samen met de 25 km wandelaars.
- 5 Na 25 meter RA over bruggetje, op splitsing Links aanhouden.
- 6 Bospad blijven volgen. Bij paaltje met gele kop zandpad oversteken
- 7 Einde pad RA (Leidijk)
- 8 Bij fietsknooppuntbordje LA (ri Drachten en ri fietsknooppunt 50)
- 9 Bij de bocht fietspad volgen.
- 10 Asphaltweg (= Postdijk) oversteken, pad volgen (ri Drachten).
- 11 Het derde bospad LA bij geel/rode paaltje.
- 12 Bij picknickbank RA, Bij T-splitsing LA.
- 13 Bij kruising rechtdoor, geel/rode paaltjes volgen tot verhard fietspad.
- 14 LA op verhard fietspad, RA verharde weg. (op andere data als 2 mei 2015 bij punt 14 verharde weg LA en route vervolgen bij punt 18)
- 15 LA in de bocht en het Wedstrijd en trainingscircuit van de Motorclub Marum opgaan. Naar kantine Motorclub Marum (rust/ stempelpost)
- 16 Na rust pad vervolgen door de bunkers (aangegeven door pijlen). Dan naar het 3^e monument voor de slachtoffers van de meistaking.
- 17 Naar de verharde weg en hier RA
- 18 Einde weg RA Postdijk (richting Marum 4,9 km).
- 19 Over viaduct weg vervolgen.
- 20 Einde Postdijk LA richting Marum.
- 21 Haarsterweg oversteken bij 1e pad naar rechts (Haarsterree) (LET OP)
- 22 Einde fietspad Rechtdoor (ri fietsknooppunt 81 en Nieuwlandweg)
- 23 2e pad RA (Achterwijkseweg) en borden "rondje De Wilp" volgen
- 24 Door klaphek, langs voetbalvelden en tennisbaan
- 25 Bij de openbare weg en einde "rondje De Wilp" LA
- 26 Rust en Stempelpost bij café Sportlust.
- 27 Na rust LA weg vervolgen en langs begraafplaats
- 28 Na begraafplaats LA en daarna asphaltweg volgen
- 29 1e weg RA (Bareveld)
- 30 Einde pad LA (Haarsterweg) via fietspad

- 31 Voorbij Huisnummer 5 1e pad RA
- 32 Bij klaphek aan rechterzijde hier door heen gaan en pad volgen
- 33 Langs de zitbank naar de Verlengde Wilpsterweg.
- 34 Deze weg oversteken (LET OP) en rechtdoor (De Ackeren)
- 35 Na huisnummer 18 RA (graspad)
- 36 Einde pad LA
- 37 Bij fietspad RA en dit pad volgen tot de Markstraat deze oversteken en naar de finish bij de Romaanse Kerk. Voordat u gaat afstempelen kunt u nog het laatste monument bezoeken (volg de pijlen).

Route 28 km (oranje pijlen met blauwe band volgen)

- 1 Start bij Romaanse kerk. Kerk verlaten en u komt langs het 1e monument en aan het eind van het pad, RA en 1e weg RA (Lageweg)
- 2 Einde weg LA en direct weer RA, schelpenpad (Natuurpad). Hier komt u langs het 2e monument
- 3 Op 1e kruising RA (eigen weg)
- 4 Einde van "eigen weg" Links aanhouden (bijna rechtdoor)
- 5 Einde weg RA (ri Noordwijk) via fietspad.
- 6 Na 100 meter kruis het fietspad de asfaltweg en hier RA de asfaltweg volgen ri Noordwijk
- 7 Westerweg blijven volgen
- 8 Rust en Stempelpost in Kerk
- 9 Na Rust en bezoek 3e monument de weg vervolgen ri Kornhorn
- 10 1e pad LA (Leidijk)
- 11 Einde pad RA (Zuiderweg)
- 12 2e pad RA (Boersma's Reed) (ri tuinplanten APPIE)
- 13 Einde pad Linksaf en fietspad langs Provincialeweg volgen tot Rustpunt en 4e Monument links bij kerk.
- 14 Na het verlaten van de kerk RA (dit is de Openderweg)
- 15 Einde weg RA (Kolonieweg)
- 16 1e pad LA (ri Hof van Arcadia)
- 17 Na 20 meter 1e pad RA (wandelpad). Dit pad langs de Kolonieweg blijven volgen tot het einde (2 keer een zandpad oversteken)
- 18 Einde pad LA en pad volgen. Na bocht over het bruggetje gaan en met de trap omhoog.
- 19 LA en op het fietspad direct RA.
- 20 Na 25 meter RA over bruggetje, op splitsing Links aanhouden.

- 21 Bospad blijven volgen. Bij paaltje met gele kop zandpad oversteken
- 22 Einde pad RA (Leidijk)
- 23 Bij fietsknooppuntbordje LA (ri Drachten en ri fietsknooppunt 50)
- 24 Bij de bocht fietspad volgen.
- 25 Asphaltweg (= Postdijk) oversteken, pad volgen (ri Drachten).
- 26 Het derde bospad LA bij geel/rode paaltje.
- 27 Bij picknickbank RA, Bij T-splitsing LA.
- 28 Bij kruising rechtdoor, geel/rode paaltjes volgen tot verhard fietspad.
- 29 LA op verhard fietspad, RA verharde weg. (op andere data als 2 mei 2015 bij punt 29 verharde weg LA en route vervolgen bij punt 33)
- 30 LA in de bocht en het Wedstrijd en trainingscircuit van de Motorclub Marum opgaan. Naar kantine Motorclub Marum (rust/stempelpost).
- 31 Na rust pad vervolgen door de bunkers (aangegeven door pijlen). Dan naar het 3^e monument voor de slachtoffers van de meistaking.
- 32 Naar de verharde weg en hier RA
- 33 Einde weg RA Postdijk (richting Marum 4,9 km).
- 34 Over viaduct weg vervolgen.
- 35 Einde Postdijk LA richting Marum.
- 36 Let op Haarsterweg oversteken bij 1e pad naar rechts (Haarsterree)
- 37 Einde fietspad Rechtdoor (ri fietsknooppunt 81 en Nieuwlandweg)
- 38 2e pad RA (Achterwijkseweg) en borden "rondje De Wilp" volgen
- 39 Door klaphek, langs voetbalvelden en tennisbaan
- 40 Bij de openbare weg en einde "rondje De Wilp" LA
- 41 Rust en stempelpost bij café Sportlust.
- 42 Na rust LA weg vervolgen en langs begraafplaats
- 43 Na begraafplaats LA en daarna asphaltweg volgen
- 44 1e weg RA (Bareveld)
- 45 Einde pad LA (Haarsterweg) via fietspad
- 46 Voorbij huisnummer 5 1e pad RA
- 47 Bij klaphek aan rechterzijde hier door heen gaan en pad volgen
- 48 Langs de zitbank naar de Verlengde Wilpsterweg.
- 49 Deze weg oversteken (LET OP) en rechtdoor (De Ackeren)
- 50 Na huisnummer 18 RA (graspad)
- 51 Einde pad LA
- 52 Bij fietspad RA en dit pad volgen tot de Markstraat deze oversteken en naar de finish bij de Romaanse Kerk. Voordat u gaat afstempelen kunt u nog het laatste monument bezoeken (volg de pijlen).

Sabotage en executie op de trambaan

Op 23 november 1944 was een geladen vrachttram uit de richting Drachten komen rijden. Omdat veel machinisten van de tram, de NTM, waren ondergedoken of in de Arbeitseinsatz aan het werk waren, had de goederentram een Duitse machinist en trampersoneel. Ter hoogte van de gedenksteen waren de koppelingsplaten van een stel rails losgeschroefd en zodanig verschoven dat er een grote kans was dat de tram zou ontsporen als hij over de losgekoppelde rails zou rijden. De sabotage slaagde, de tram ontspoorde. Alleen de machinist raakte licht gewond, verder was er wat schade aan het materieel.

Twee weken later schrokken de inwoners van Marum-West op, toen bij de halte van Marum, vlakbij het café Marktzicht, vijf geboeide mannen, zwaar onder schot gehouden door Duitse soldaten en onder leiding van de SS-majoor Johan Mechels uit de tram stapten. De Marumers kenden de SS'er Mechels van de executie van zestien personen in mei 1943. Zij hadden direct door dat er een verschrikkelijk drama zou plaats vinden. De vijf mannen moesten in marstempo de trambaan oplopen tot het punt waar twee weken daarvoor een aanslag op de Drachtster tram had plaatsgevonden. Toen de vijf mannen de plaats hadden bereikt werden ze op een rij gezet en door het executiepeloton zonder pardon doodgeschoten. De vijf geëxecuteerden waren:

- Ruurt Geert Torenbeek, 30 jaar, schoenmaker in Groningen
- Jan Gerardus Jentzema, 26 jaar, marechaussee in Groningen.
- Jelle Hempenius, 43 jaar, boer in Bakkeveen.
- Albert van de Grijsparde, 26 jaar, drukker in Groningen.
- Bernardus ter Horst, 58 jaar, marechaussee in Groningen.

*Oorlogsmonument
langs de oude
trambaan*

Trimunt

Het keerpunt in de oorlog was toen de Duitse troepen de slag om Stalingrad verloren. Van de 350.000 soldaten waarover veldmaarschalk Von Paulus bevel voerde, keerden maar circa 5000 terug. Al vechtend trok het leger zich terug. De slagkracht van het Russische leger, gesteund door de Amerikanen, werd steeds sterker. Er ontstond een tekort aan militairen waardoor Hitler besloot alle mannen tussen 17 en 55 jaar in het leger op te roepen. Daardoor ontstond er een tekort aan arbeiders in Duitsland. De Duitsers besloten om alle Nederlandse militairen op te roepen om in krijgsgevangenschap te gaan. In krijgsgevangenschap konden ze tewerkgesteld worden in de Duitse oorlogsindustrie of bij boeren op het platteland om voor de productie van voedsel te zorgen.

Was er voor dat tijdstip relatief nog weinig verzet, door het oproepen van de militairen veranderde de situatie. Er kwam verzet wat zich uitte in stakingen en sabotage. Fabrieken en winkels sloten de deuren, de boeren lieten de melk weglopen, de bevolking protesteerde massaal. De opstand is de geschiedenis ingegaan als de meistaking van 1943.

De stelling Trimunt

Op Trimunt was de radarpost Löwe als onderdeel van een lijn van radarposten van Denemarken tot Zwitserland gebouwd. Met behulp van deze radarposten konden geallieerde vliegtuigen die bombardementen in Duitsland zouden gaan uitvoeren in een vroeg stadium opgespoord worden. Bij nadering werden Duitse jagers de lucht ingestuurd, bijvoorbeeld vanaf het vliegveld in Leeuwarden.

De bouw van de bunkers bij de radarpost was in 1943 nog niet helemaal afgelopen. De materialen werden door een bodedienst in Frieschepalen afgeleverd en van daar via De Haar naar Trimunt gebracht.

3 mei 1943

Op de morgen van 3 mei 1943 kwamen de bestelde materialen echter niet aan. Een groep Duitse militairen van het kamp op Trimunt ging over de Haarsterweg naar Frieschepalen om poolshoogte te nemen. Op de Haarsterweg lag een boomstam over de weg; deze werd aan de kant geschoven zodat ze hun weg konden vervolgen. In Frieschepalen bleek dat de rubberen autobanden van de bode gestolen waren. Toen de militairen over de Haar naar het kamp terug gingen, was de weg weer versperd door

een boomstam. Deze boomstam werd ook nu door de Duitse soldaten verwijderd.

Voor de boerderij van Euwe de Jong stond een groepje mannen te kijken. De soldaten arresteerden een aantal, de rest vloog de boerderij binnen. Een aantal soldaten bewaakten met gericht geweer de gearresteerde mannen. De rest van de Duitse soldaten drongen de boerderij van De Jong binnen en arresteerde de naar binnen gevluchte mannen. Toen de Duitsers alle mannen gearresteerd hadden, trokken ze met de gearresteerde mannen, waaronder de dertienjarige jongen Steven van der Wier, verder.

Een eind verder, bij de boerderij van Hartholt werd opnieuw een aantal mannen, waaronder boer Hartholt, zijn drie zonen en een schoonzoon gearresteerd. De Duitsers kwamen met de zestien gearresteerde mannen op Trimunt. De commandant liet de arrestanten opsluiten in een barak met de bedoeling hen aan het einde van de middag met een donderpreek weer vrij te laten. Helaas is het anders gelopen. De SD, Sicherheits Dienst, was verantwoordelijk voor rust en orde. In Noord Nederland was dit een politie-majoor Johann Mechels die zijn kantoor in het Scholtenshuis aan de Grote Markt in Groningen had. De fanatieke Mechels was op dat moment in de omgeving van Marum omdat er geruchten waren dat er geen melk bij de melkfabriek werd afgeleverd en dat er een melkwagen in het Bolmeer geduwd was. Toen Mechels Marum vanuit Nuis binnenreed stond een groepje van vijf mannen op de weg met elkaar te praten. Toen ze de Duitse colonne zagen aankomen, gingen ze er vandoor. Andries Sikkenga was niet zo snel, hij werd onder vuur genomen en gedood.

Graf van Andries Sikkenga

Tegen de middag arriveerde Mechels bij het kamp in Trimunt, misschien wilde hij daar wat eten. Hij gaf bevel de zestien onmiddellijk te executeren; dit werd uitgevoerd op de plaats waar nu het monument is.

Monument Trimunt

De lichamen van de zestien slachtoffers zijn in het diepste geheim begraven in de Appelbergen ten zuiden van de stad Groningen. Na de oorlog zijn ze daar gevonden en samen herbegraven op het kerkhof in Marum-West. De zestien slachtoffers waren:

- Andries Hartholt, 63 jaar
- Dirk Hartholt, 27 jaar
- Albert Hartholt, 25 jaar
- Hendrik Hartholt, 18 jaar
- Berend Assies, 29 jaar
- Uitze van der Wier, 25 jaar
- Jelle van der Wier, 22 jaar
- Steven van der Wier, 13 jaar
- Euwe de Jong, 41 jaar
- Gerrit van der Vaart, 20 jaar
- Johannes Glas, 24 jaar
- Karst Doornbosch, 24 jaar
- Jan Doornbosch, 21 jaar
- Friedrich L. van der Riet, 28 jaar
- Sibbele de Wal, 34 jaar
- Geert Jans Diertens, 19 jaar

Monument Marum

Het oorlogsgraf in Noordwijk

Op zondag 20 februari 1944 wierp de Engelse Royal Air Force 2300 ton bommen op Leipzig af. Men had het vooral gemunt op het restant van de Leuna Werke waar synthetische benzine werd gemaakt. Het was de grootste chemische fabriek van Duitsland waar 23.000 arbeiders werkten. Pas in dat jaar was het mogelijk om met bommenwerpers zo diep Duitsland binnen te dringen, de tegenstand van Duitse jagers was verminderd, de verkeersgeleidings- en bomgeleidingssystemen waren verbeterd. De Lancaster van het 101ste Squadron had zijn taak gedaan en was op weg naar de thuisbasis in Lincoln, Engeland. Er waren acht personen aan boord. Normaal gesproken waren het er zeven. Er was echter een 'special' toegevoegd die alleen tot taak had de gesprekken tussen het Duitse afweergeschut, de jagers en het grondstation te storen en met foute informatie Duitse jagers een verkeerde koers te desoriënteren. Daartoe sprak deze 'special' vloeiend Duits.

Het personeel bestond uit:

- 2de Lt. J. Laurens, pilot officer, 26 jaar, uit Kaapstad, Zuid-Afrika
- Sgt. L. Burton, navigator, 22 jaar, Engeland
- Sgt. R. Aitkin, bommenrichter
- Sgt. W.A.G. Kibble, boordwerktuigkundige, Engeland
- 2de Lt. C.H. Waight, radiotelegrafist, Belize, 32 jaar
- Sgt. W.F.D. Bolt, rugkoepelschutter, Engels, 22 jaar
- Sgt. A.E. Royston, staartschutter, Engels,
- Sgt. J.A. Davies, Special, Wales

Het weer was slecht, veel wind, slecht zicht met een laaghangende bewolking. Bij Oldenburg werden ze beschoten door een Duitse jager. Plotseling hoorden ze een luid knetterend geluid. Even later bleek dat de benzinetank in de linkervleugel in brand stond. Toen wisten ze dat ze Engeland niet meer zouden halen. Ze verlegden hun koers pal west met de bedoeling om een noodlanding op de Noordzee te maken en zich met de reddingsboot te kunnen redden.

Na een tijdje kwam een lange vuursliert uit de vleugel, piloot-officier Laurens gaf opdracht met de parachutes het vliegtuig te verlaten. Hij zelf bleef aan de stuurknuppel om de machine rustig te houden zodat iedereen gemakkelijker kon springen. Waight stond achteraan, hij had zijn harnas waaraan de parachute vastgehaakt moest worden niet aan. Op dat moment knapte de linkervleugel af, het vliegtuig ging in een gierende spiraal naar beneden. Royston, Bolt en Davies konden het vliegtuig verlaten. Burton kreeg een klap van een rondslingerend voorwerp en raakte buiten westen. Hij kwam weer bij toen hij buiten het toestel in de koude lucht rondtolde. Hij landde bij Tolbert en klopte bij een huis op een deur. Hij werd binnengelaten; even later meldde zich ook Kibble bij het huis. Ook Davies, Royston en Aitken overleefden de ramp. Royston had pech, hij kwam bij Duits gezinden terecht en werd aan de Duitsers overgedragen.

Drie overleefden de crash niet: Laurens, Bolt en Waight. Het vliegtuig kwam bij Tolbert, bij het huis van Van der Donk, aan de grond. In het wrak vond men de lichamen van Laurens en Bolt. Zij werden op het kerkhof van Tolbert begraven. Waight kwam bij Noordwijk, de Beldam, neer. Hij lag in een weiland met een uitgespreide parachute naast zich. Wat er is gebeurd is, is nooit bekend geworden. Waight ligt op het kerkhof van Noordwijk begraven.

Oorlogsgraf in Noordwijk

De oorlogsgraven op het kerkhof van Opende

Tijdens vooral de laatste drie oorlogsjaren zijn er hevige bombardementen op Duitse industrieën en steden uitgevoerd. Er zijn tienduizenden vluchten over Nederland gegaan. Grote groepen vliegtuigen vertrokken van verschillende steden uit het oosten van Engeland met bestemming Duitsland. Over Noord-Nederland lag de route naar steden in Noord Duitsland. 's Avonds begon in de verte het gebrom van honderden

toestellen, in de vroege morgen kwamen ze weer terug. De vliegtuigen vlogen op grote hoogte om zo weinig mogelijk hinder van Duits afweergeschut te hebben. Een groot gevaar voor de vliegeniers waren de Duitse jachtvliegtuigen die probeerden zo veel mogelijk geallieerde toestellen neer te halen. Het afweergeschut en de jachtvliegtuigen werden gealarmeerd door radarposten die vanaf Denemarken tot Zwitserland door de Duitsers waren opgesteld. Een van deze radarposten was Löwe op Trimunt.

Amerikaanse oorlogsgraven

In maart 1943 begon de slag om het Ruhrgebied. Daarvoor was het moeilijk dit industriegebied te bombarderen; er was altijd veel rook door de duizenden schoorstenen van de oorlogsindustrie. De navigatiesystemen lieten het dan vaak afweten. Na de invoering van een elektronisch verkeersleidingsstelsel kon er gericht op het Ruhrgebied gevlogen worden; de walm boven het industriegebied was geen beletsel meer. De slag duurde vijf maanden; niet alleen het Ruhrgebied was doelwit. Vele steden hadden zware bombardementen te verduren. Het was een grote overwinning.

Direct daarop volgde de slag om Hamburg, een industrie- en havenstad die voor de Duitsers erg belangrijk was. Er werden in drie nachten 3095 bommenwerpers, hoofdzakelijk Engels, naar Hamburg gestuurd. Hamburg werd nagenoeg in de as gelegd.

Op 28 juli 1943 had een Amerikaanse Boeing B17F, de 'Sky Queen', een zwaar bewapend vliegtuig, een zogenaamd vliegend fort, bombardementen uitgevoerd op de industrie bij Kassel. Doordat er veel Duitse jagers actief waren, kon Kassel alleen met zware verliezen gehaald worden. Er werd zonder dat de bommen waren afgeworpen, gekeerd om naar Engeland terug te vliegen.

Aan boord waren elf Amerikanen: 1ste Lt. W. Dietel Jr., 2de Lt. J.E. Riddel, 2de Lt. H.W. Funk Jr., 2de Lt. C.W. Davis, 2de Lt. K.C. Dutton, Sgt. L. Dunmeijer, Sgt. J.L. Mason, Sgt. E. Amory, Sgt. W.D. Martin, H.L. Adams en Penotti.

Boven Marum werd de bommenwerper aangevallen door twee Duitse jagers. Het aangeschoten vliegtuig heeft nog even rondgecirkeld om een landingsterrein te vinden en om hun bommen uit te werpen. Het toestel kwam net ten oosten van de Friese Weg, de grens tussen Groningen en

Friesland, bij de Kaleweg aan de grond. Het is hierbij in tweeën gebroken, het staartstuk is in Groningen blijven liggen, het voorstuk is in Friesland tot staan gekomen.

Adams en Penotti hadden het toestel met een parachute kunnen verlaten. Beiden kwamen in de Peebos neer. Penotti landde in een perenboom; Adams landde op de grond en kwam aan de deur van de dichtstbijzijnde woning, bij mevr. Van der Laan. Hij kon moeilijk lopen en had veel pijn omdat zijn enkel gebroken was. Binnen een paar minuten waren er Duitse soldaten om de vliegeniers op te halen. Adams en Penotti werden als krijgsgevangenen afgevoerd maar zij hebben de oorlog overleefd. Adams en zijn vrouw zijn in 1985 nog naar Opende teruggekeerd om de gedenksteen ter nagedachtenis aan hun gesneuvelde kameraden te onthullen. De andere Amerikanen zijn bij de crash om het leven gekomen. De Amerikaanse vliegeniers zijn eerst in Opende begraven, na de oorlog zijn ze herbegraven in Margraten. Later zijn ze naar Amerika overgebracht waar een aantal op nationale erebegraafplaats Arlington in Washington en anderen in hun woonplaats zijn begraven.

Kerk in Opende

Australische oorlogsgraven

Ook de Australische luchtmacht voerde vanuit Engeland bombardementsvluchten boven Duitsland uit. Op 15 februari 1944 kwam een Halifax 3 van de Royal Australian Airforce, 466ste squadron, terug van een bombardement op Berlijn. In Berlijn hadden ze hun taak uitgevoerd, ze hadden geen bommen meer aan boord. De bemanning bestond uit acht Australiërs en een Engelsman. Boven Holwierde in Groningen werd de bommenwerper door een Duitse jager aangevallen en neergehaald.

Het vliegtuig raakte bij de Opendeweg in een weiland aan de grond maar het schoot in volle vaart in een boomwal. Het vliegtuig explodeerde en er ontstond een enorme vuurzee waarbij alle inzittenden om het leven zijn gekomen. De omgekomen vliegeniers waren:

- Flight sergeant T.F. Eastcott, 19 jaar, staartschutter
- Flight captain J.D. Wormald, 25 jaar, captain
- Flight navigator F.K. Williams, 25 jaar, navigator
- Flight sergeant J.T. Danwood, boordwerktuigkundige
- Flight sergeant R.J. Newell, 21 jaar, rugkoepelschutter
- Flight sergeant H.C.L. Thomas, 22 jaar, radiotelegrafist
- Flight sergeant C. Sheldon, 22 jaar, bommenrichter.

De omgekomen vliegeniers liggen begraven op de begraafplaats bij de kerk van Opende.

Oorlogsgraven bij de kerk van Opende

Stempelkaart

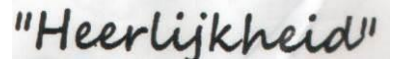
Startpunt: Romaanse Kerk, Marum (5 ½, 17 & 28 km)	
Haarsterweg 5 (5 ½ km)	
Motorclub Trimunt (17 & 28 km)	
Café Sportlust (17 & 28 km)	
Kerkje Noordwijk (28 km)	
Eben Haëzer (28 km)	
Eindpunt: Romaanse Kerk, Marum (5 ½, 17 & 28 km)	

Deze wandeltocht is een initiatief van de Stichting Oranjecomité en Bevrijdingsfeesten Marum. De activiteiten van deze stichting werden het afgelopen jaar mede mogelijk gemaakt door:

Gemeente Marum

Horeca centrum "Heerlijkheid" Marum

Primera Marum

Oker broodjeszaak & cadeauwinkel Marum

Multiservice Compact podiumbouw & verhuur Marum

Wandeltochten:	G. Kooiker
Achtergrondinformatie:	J.W. Hesselink
Foto's:	J.W. Hesselink
Vormgeving:	M. van Zutphen

Bij de samenstelling van dit boekje zijn de volgende bronnen gebruikt:

- "Vlijtige armoede en tonnen gouds", door J. en H.J. Boerema. Uitgegeven door de Rabobank "Marum-De Wilp", 1989
- "Storm....! Over Marum , in de bezettingsjaren", door O. Lüürssen, 2005.
- "Vertelsels over vroeger", door Dr. J. Buitkamp, 1998.
- "Bevrijdingsdag Marum 2010", wandeltochten met historische achtergrondinformatie door D. de Graaf